

YHTEISÖN VAIKUTUS MOTIVAATIOON

Antti Maunu

Valt. tri, tutkijatohtori

Turun yliopisto, Koulutussosiologian tutkimuskeskus RUSE

Mitä motivaatio on ja mistä se syntyy?

- Motivaatiosta luottamukseen – motivaation sosiaalinen synty
- Neljä tapausesimerkkiä motivaation sosiaalisista ulottuvuuksista. Esimerkit meneillään olevasta etnografisesta tutkimuksestani (Turun yliopisto)
- Tarkoituksena näkökulman virittäminen ilmiöön, jotta voimme ymmärtää sitä (kenties uusilla tavoilla) ja vaikuttaa siihen (kenties uusilla tavoilla)

Motivaatiosta luottamukseen

- Yksilöllinen motivaatio on jäävuoren huippu. Sen alla on sosiaalisia ja yhteisöllisiä tekijöitä, jotka saavat huipun kohoamaan pinnan yläpuolelle
- Luottamus = toimijan odotukset toimintaympäristöä ja sen muita toimijoita kohtaan
 - Kaikki organismit toimivat vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja suuntaavat toimintaansa sen mukaan. Toimija suuntautuu sinne, mistä odottaa saavansa valoa, ravintoa, lämpöä ja muuta virikettä
 - Tuottaa vahvan rationaliteetin: jos virikettä saa helpoimmin kuluttavilla keinoilla (esim. päihteet, yletön pelaaminen, epäterveellinen ruoka), toimija tarttuu niihin
- Ei vain hengailua, sillä luottamus tuottaa myös sitoutumista suoritteisiin ja tavoitteisiin: mihin opiskelija käyttää energiansa ja suuntaa toimintaansa?
- **Motivaatio on prosessi, joka muodostuu toiminnassa toisten kanssa**

Case 1: Opintojen keskeyttäminen

- Vahva esimerkki motivaation ongelmista – mutta mistä se johtuu?
- Haastattelu: 52 ammatillista opiskelijaa eri aloilta ja alueilta
- Haastateltaville annettiin 10 potentiaalista syytä, jotka heidän mielestään vaikuttavat ammatillisen koulutuksen keskeyttämiseen tai koulunkäyntiongelmisiin
- Listasta pyydettiin poimimaan omasta mielestä 3 tärkeintä, joista keskusteltiin tarkemmin

Virikelistä: Keskeyttämisen syyt aakkosjärjestyksessä

- **Huono ilmapiiri opiskelijaryhmässä** (Kiusataan, ei kavereita luokassa...)
- **Koulunkäynti ei kiinnosta**
- **Mielenterveysongelmat** (Masennus, paniikkihäiriö, skitsofrenia...)
- **On väärällä alalla**
- **Opiskelu on liian vaikeaa**
- **Päihdeongelmat** (Alkoholi, kannabis, lääkkeet...)
- **Sairaudet** (Flunssa, vatsatauti, käsivammat, selkäsairaudet...)
- **Suomen kieli on liian vaikeaa**
- **Vaikea elämäntilanne** (Ei asuntoa, huonot ihmissuhteet, vaikea perhetilanne...)
- **Yksinäisyys** (Ei ole kavereita, ei saa apua perheeltä...)

Keskeyttämisen syyt: opiskelijoiden poiminnat

	Määrä	%
Ei kiinnosta	34	20
Vaikea elämäntilanne	24	14
Väärällä alalla	22	13
MT-ongelmat	18	11
Päihteet	15	9
Yksinäisyys	15	9
Huono ilmapiiri	14	8
Sairaudet	13	7
Opiskelu liian vaikeaa	6	4
Suomen kieli liian vaikeaa	2	1
MUU_Alavalinta vanhempien tm. painostuksesta	1	1
MUU_Väsymys, ylikuormitus	1	1
MUU_Opetuskäytäntöjen joustamattomuus	1	1
MUU_Laiskuus	1	1

Suunta ja pohja puuttuu - motivaation jäävuori ei nouse pintaan

MARKKU: Ei vaan oo motivaatiota päästä ylös sängystä, ku ei oo mitään suuntaa (27 v., *palveluala, Etelä-Suomi*)

VALLU: Yksinäisyys, ei oo kavereita, ei saa apua perheeltä. Nii se perhehän on tärkein ja kaverit mitä elämässä on, ku niiltä saa sitä tukee ja motivaatiota, ku on joku jolle puhua ja näin (17 v., *tekniikka, Länsi-Suomi*)

MAISA: Sillon ku mä olin lukiossa niin, ei kiinnostanu se lukeminen, niin en mä jaksanu mennäkkää sinne, jäi vaan sitte kotia. Sitte vaikea elämäntilanne, no tosta mulla on kokemusta... Mul oli huonot välit vanhempien kaa, itseasiassa vanhemmat heitti mut pihalle ku mä olin vielä alaikänen mutta lähellä täysikäisyyttä, niin ei mua laitokseenkaa pistetty. Ei ollu asuntoa ja sit mä vaan punkkailin kavereitten luona. Sitte ku kaveri ei ees opiskellu niin jäin vaan sen kaa chillaillee ja koulu meni huonosti... (19 v., *palveluala, Länsi-Suomi*)

Yleiskuva keskeyttämisen syistä

- Kaikki teemat koetaan relevanteiksi: suunta ja pohja voi puuttua monesta syystä
 - Yhteistä: Ei odotuksia ja luottamusta siihen, että opiskelu antaisi jotain hyvää – ainakaan sellaisella panostuksella, johon toimija kokee pystyvänsä
 - Yhteistä: Pysähtyneisyys, ulkopuolisuus, irrallisuus = syrjäytymisen voimat
- Akateemiset syyt (oppimis- tai kielivaikeudet) vähiten tärkeitä: niihin tarjolla jo hyvin tukea? Sosiaaliset tekijät korostuvat vahvasti
- Näennäisesti tärkein on ”ei kiinnosta”, siis yksilöllisen motivaation ongelmat
- Kuitenkin opiskelijat selittävät vastauksissaan myös yksilöllisen motivaation ongelmia paljolti sosiaalisesti syntyneiksi ja kytkivät niitä muihin esitettyihin syihin. ”Ei kiinnosta” -keskustelut muodostavat ilmaisevan pienoiskuvan koko aiheesta

Ei kiinnostasta: miksi?

	Määrä	%
MUU KIINNOSTAA ENEMMÄN	6	16
OPITTU TAPA (peruskoulussa, kotoa)	5	13
EI JAKSA, ELÄMÄNTILANNE KUORMITTAA	5	13
KOULUTUKSEN TÄRKEYTTÄ EI YMMÄRRETÄ	4	10
VÄÄRÄ ALA	4	10
HALU PÄÄSTÄ HELPOMMALLA	4	10
YKSINÄISYYS	2	5
OPINTOJEN MIELEKKYYS EI AUKEA	2	5
HUONO OPINTOMENESTYS/ OPETUS	1	3
HUONO ILMAPIIRI	1	3
TUKIEN TAKIA KOULUUN	1	3
PÄIHTEET	1	3
ITSEKURIN PUUTE	1	3
MT-ONGELMAT	1	3

Ei kiinnosta: miksi?

EETU: Varmaan kuvitellaan että kotona menestyy (17 v., *tekniikka, Itä-Suomi*)

RAAKEL: Ei oikeen kiinnosta tulla tänne, ei jaksu opiskella, ei jaksu tehdä tehtäviä... Ei osaa nukkua öisin, ei osaa niinku lopettaa vapaa-aikaa, siis tiedätsä että pitää mennä nukkumaan myös, ja sit pitää tulla kouluun ajoissa. Jotkut ei jaksu herää niin aikasin (17 v., *hyvinvointi, Etelä-Suomi*)

MANTA: Mä linkitän sen tohon että on väärällä alalla, niin ei sitte kiinnostakkaa se koulunkäynti siinä kohtaa ollenkaa. Et sil ei oo mitään väliä pääsekö läpi vai ei, koska se on ihan perseestä se ala mille on tullu (17 v., *palvelulala, Länsi-Suomi*)

- Syitä on tässäkin monia, mutta lopputulos sama: **ei muodostu positiivisia odotuksia tai luottamusta siihen, että opiskelu tuottaisi jotain hyvää. Kyse on prosessista, vuorovaikutuksesta toimijan ja hänen ympäristönsä välillä**

Case 2: Millainen on hyvä opettaja?

- Samat opiskelijat vastaavat kysymyksiin ”Millainen on hyvä/ huono opettaja?”
- Tuo esiin opettajan vaikutuksen opiskelijan motivaatioon ja sen rakentumisen edellytyksiin: mikä vahvistaa ja mikä heikentää?
- Keskeinen kysymys motivaatioon vaikuttamisessa: mitkä tekijät vaikuttavat toimintaympäristössä luottamusta/ motivaatiota lisäten?
- Opiskelijoiden kohdalla vastaus on selkeä: ohjaavat ja opiskelijalähtöiset opettajat ovat yksi tärkeimmistä tekijöistä
 - Kun puhutaan ammatillisen koulutuksen asiakaslähtöisyydestä (huom. reformi), tämän pitäisi olla keskiössä
 - Opiskelijoiden ääripäissä on yhtäältä hyvin omatoimisia ja toisaalta vahvaa henkilökohtaista tukea tarvitsevia – mutta enemmistö voisi pärjätä tällä?
 - Huom. ei eroja aikuisten ja nuorten opiskelijoiden välillä – aikuisetkin haluavat ohjausta

Ohjaava ja opiskelijalähtöinen: hyvä opettaja

	Määrä	%
Huomioi, kohtaa, osallistaa, kannustaa, innostaa	21	23
Rento, ei suutu, kärsivällinen	16	18
Ohjaa, neuvoa, auttaa, tukee	14	15
Hyvä kertomaan, 'osaa selittää'	10	11
Pitää rajat ja työrauhan	7	8
Ammattitaitoinen, pätevä, osaa asiansa	5	6
Huomioi erilaiset oppimistavat	5	6
On paikalla (eikä esim. kirjoittamassa raportteja)	2	2
Huolehtii koko ihmisestä, yksityiselämästä jne.	2	2
Kiinnittää huomion, saa oppilaat kuuntelemaan	2	2

Ohjaava ja opiskelijalähtöinen opettaja

ERIKA: Semmonen, mikä ymmärtää just opiskelijoita ja on pätevä tietysti... Ja ottaa huomioon opiskelijoitten mielipiteet (17 v., *hyvinvointiala, Itä-Suomi*)

MARKKU: Osaa kattoo sitä niinku opiskelijan silmin, sen pitää niinku ymmärtää nuorempia opiskelijoita opettajana. Ja pitkät hermot pitää olla, et jaksaa kattoo (27 v., *palveluala, Etelä-Suomi*)

MANTA: Se pitää niinku jöön siellä. Se ei kumminkaa oo semmonen, niinku pikkuasioista heti kauhee metakka. Semmonen on aika kauhee, semmosiaki mä oon tavannu joskus. Semmone jalat maassa -tyyppinen, että rento, mutta hyvällä tavalla myös tiukka (17 v., *palveluala, Länsi-Suomi*)

Huono opettaja on hyvän peilikuva

ALISA: Huono opettaja keskittyy liikaa siihen tavallaan opettamiseen. Että ei oo niin läsnä siinä tilanteessa ja kattoo vaan sitä kirjaa ja materiaalia (17 v., palvelut, Itä-Suomi)

Joustamaton, liian pikkutarkka, ylivaativa	11	17
Laiska, epämotivoitunut, ei tee mitään	11	17
Sivuuttaa opiskelijat	10	16
Ammattitaidoton, ei osaa opettaa	7	11
Johtajuus puuttuu, opiskelijat kävelee yli	5	8
Epämääräinen, epäjohdonmukainen, haahuilija	3	5
Tiukka, arvosteleva, vihastuu jos ei osaa	3	5
Luennoi liikaa, ei tarjoa tekemistä	3	5
Äreä, pahantuulinen, negatiivinen	3	5
Epäreilu, epäoikeudenmukainen	2	3

Opettajan vaikutus motivaatioon

- Hyvä opettaja luo vuorovaikutuksellaan kentän, jossa opiskelijat rohkaistuvat opettelemaan ja harjoittelemaan
 1. Ammatillisia valmiuksia
 2. Oman toimintansa itsenäistä ohjaamista
 3. Työskentelyä ja toimimista toistensa kanssa
- Hyvä opettaja luo positiivisia odotuksia opiskeluun, oppimiseen ja ihmisenä kasvamiseen – samalla luo sitoutumista suoritteisiin ja aikanaan valmistumiseen
- Huono opettaja on kaavamainen ja tiukka: vaatii ulkoisia suoritteita kaikilta samalla tavalla eikä huomioi tai ohjaa prosessia, jonka varassa luottamus, motivaatio ja valmiudet kehittyvät

Case 3: Ammattiin opiskelevien osallisuus (Maunu & Kiilakoski 2017)

- Vuorovaikutus muodostaa opiskelijoille kentän, jonka varassa he muodostavat käsityksiä itsestään ja toisistaan ja oppivat ohjaamaan toimintaansa tässä prosessissa saatujen kokemusten varassa
- Arjen lähiyhteisöt – opiskelijaryhmät ym. työyhteisöt – ovat ammattiopiskelijoille keskeisiä kenttiä, jolloin ne toimivat myös osallisuuden perussoluna
- Osallisuudella on kahtalainen luonne
 - 1) Osallisuus on resurssi, jonka varassa toimijat osallistuvat erilaisten ryhmien ja yhteisöjen toimintaan ja luottavat siihen, että toiminta johtaa myönteisiin lopputuloksiin
 - 2) Osallisuus on prosessi, jossa näitä toimintavalmiuksia sekä luottamuksen kokemusta voidaan harjoitella ja vahvistaa

Case 4: Sosiaalinen luottamus opiskelijaryhmässä

Ryhmäytetty ja ryhmäyttämätön ryhmä

Vertailussa kaksi 1. vuosikurssin ammattiin opiskelevien ryhmää

- RYHMÄ A

- P1: 51
- P2: 97
- P3: 58
- P4: 43
- P5: 74
- P6: 20
- P7: 13
- P8: 39

- RYHMÄ B

- P1:148
- T1: 9
- P2: 21
- P3: 132
- T2: 16
- T3: 8
- T4 15

Ryhmien vuorovaikutuksen eroja

- Ryhmässä A puheenvuoro kiertää ja kaikki osallistuvat aktiivisesti
 - Oma-aloitteiset puheenvuoroketjut jopa 40 vuoroa pitkiä
 - Haastattelijaa kuunnellaan ja opiskelijat vastaavat hänelle omin sanoin
 - Toisten puheenvuoroja kommentoidaan ja kommentit ruokkivat yhteistä keskustelua
- Ryhmässä B ei muodostu omaehtoista ryhmäkeskustelua
 - Kaksikko vastaa muillekin esitettyihin kysymyksiin
 - Ryhmän jäsenet puhuvat haastattelijan päälle
 - Kaksikon kommentit toisten vastauksiin tukahduttavat keskustelua
 - Muut kuin kaksikko vetäytyvät ja vastaavat haastattelijalle "emmä tiiä", "sama kuin muilla" tms.

Mihin ryhmät ohjaavat tai kasvattavat?

- Ryhmä A ohjaa osallisuuteen ja luottamukseen: tasaveroiseen ja oma-aloitteiseen toimintaan opiskelu- ja työtoverien, opettajien, työnantajien jne. kanssa
 - Sosiaalinen luottamus vahvistuu – sekä sitä tuottavat taidot ja toimintatavat
- Ryhmä B ohjaa osattomuuteen ja passiivisuuteen – tai tungettelemaan suulauteen – opiskelu- ja työtoverien, opettajien, työnantajien jne. kanssa
 - Kasvattaa sosiaalista epäluottamusta sekä syrjäytymisen riskiä
 - Mm. työpajoilla ja ohjaavassa koulutuksessa korjataan paljolti näitä kokemuksia

Kummasta ryhmästä paremmat eväät?

- Kummassa ryhmässä keskeyttämisiä on enemmän?
- Kummasta ryhmästä syrjäydytään helpommin?
- Kummassa ryhmässä viihdytään paremmin?
- Kummasta ryhmästä työnantajat rekrytoivat mieluummin?

Hyvien ryhmien hyödyt eivät ole vain kivoja tunteita, vaan myös selkeitä suoritteita

NÄIN SYNTYVÄT PALJON PUHUTUT MOTIVAATIO JA ASENNE

Mitä on tehty?

- Ryhmä A:ta on ryhmäytetty aktiivisesti kolmen kuukauden ajan mm. päivittäisten puuroaamiaisten ja yhteisten telttaretkien myötä.
- Ryhmä B on istunut ensimmäisen viikon yhdessä luokassa käyden läpi opiskelun perusteita, mutta muuta ryhmäytystä tai ohjaamista ei ole tarjottu
- Keskiössä aikuisten valmiudet ja motivaatio rakentaa, ohjata ja hyödyntää ryhmiä sekä niiden dynamiikkaa: siksi opettajilla ja ohjaajilla on niin suuri rooli

KYSE EI OLE OPISKELIJA-AINEKSESTA, VAAN OPETTAJA-AINEKSESTA

Henkilökunnan työnkuva kuntoon

- Emme saa olettaa, että opiskelijoilla on jo valmiiksi sitä, mitä **koulutuksen pitää tarjota: motivaatiota ja asennetta = luottamusta ja osallisuutta**
- Emme myöskään saa olettaa, että kaikki hoituu opettajia, opiskelijahuoltoa tms. vastuuttamalla. Tarvitaan työn tarkoituksenmukaista organisointia, työaikaa ym. resursseja rakentaa luottamusta ja motivoivia vuorovaikutuskenttiä. **Jotain pitää ottaa pois, että ohjaamiselle jää enemmän aikaa**
- Tutkimuksen perusteella näyttää, että **arkityön organisointi on reformin toimeenpanon kynnyskysymys**. Ei pedagogiset, teknologiset, sopimustekniset tms. kysymykset, vaan se, mitä niiden puitteissa opiskelijoiden kanssa tehdään ja on mahdollista tehdä

Yhteisön vaikutus motivaatioon

1. Motivaatio on luottamusta siihen, että toimintaympäristö on hyvä ja siihen kannattaa osallistua. Motivaatio muodostuu prosessina, vuorovaikutuksessa ympäristön ja sen toimijoiden kanssa
2. Luottamus/ motivaatio vaikuttaa opintoihin kiinnittymisessä, suoriutumisessa, terveyskäyttäytymisessä...
3. Ammattiopiskelijoiden motivaatio ja luottamus syntyy paljolti omissa lähiyhteisöissä = arjen ryhmissä
4. Myös osallisuudessa on kyse samoista voimista. Osallisuus on yhtäältä luottamusta, joka rohkaisee toimimaan, toisaalta prosessi, jossa luottamusta rakennetaan ja harjoitellaan
5. Opettajilla ym. henkilökunnalla ratkaiseva merkitys tämän prosessin ohjaajana, mitä opiskelija-asiakkaat heiltä myös odottavat. Siksi henkilökunnan työnkuvien on rakennuttava tämän tehtävän ympärille

RYHMÄ ON TÄRKEIN OPPIMISYMPÄRISTÖ

- Ryhmissä opitaan paitsi ammatillisia valmiuksia, myös oppimisen sosiaalisia ja emotionaalisia edellytyksiä – sitä, minkä pitää olla kunnossa jotta esim. yksilölliset opintopolut onnistuisivat
- Ryhmissä syntyvät asenne ja motivaatio
- Tarvitaan myös muita palveluita, jotta opiskelijoiden valmiudet ylipäänsä toimia ja vuorovaikuttaa ryhmissä vahvistuisivat

KIITOS!

...KESKUSTELUA..

Antti Maunu

040 832 5057

maunuan@gmail.com

www.anttimaunu.fi